

Bankbesparingen en fiscale informatieplicht

ESB

Rubrieken

In dit artikel wordt ingegaan op de groei van de spaarmiddelen bij de banken in 1987. Uit de onlangs bekend geworden spaargegevens over 1987 blijkt, dat vorig jaar bij de banken per saldo f 3,7 mrd. meer aan spaargeld is opgevraagd dan ingelegd. De opvragingen concentreerden zich in de tweede helft van het jaar en kan niet los worden gezien van de aangekondigde informatieplicht van banken aan de fiscus over rente op spaartegoeden. Om de zojuist genoemde ontwikkeling in een kader te plaatsen, wordt hierna in het kort ingegaan op het verloop van de spaartegoeden bij banken vanaf 1970. Vervolgens wordt de situatie in 1987 besproken¹. Daarbij wordt globaal aangegeven in welke richting het aan banken onttrokken of onthouden spaargeld mogelijk is aangewend. Tot slot wordt nog iets gezegd over de te verwachten ontwikkeling inzake de vrije gezinsbesparingen bij banken in het lopende jaar.

Ontwikkeling vanaf 1970

In de eerste helft van de jaren zeventig was sprake van een gemiddelde jaarlijkse groei van de bankbesparingen met f 4 mrd. (zie de tabel); het spaarverschil (inleggingen minus opvragingen) en de rentebijdriving droegen daaraan globaal in gelijke mate bij. Van 1975 tot 1978 werd de spaargeldontwikkeling vertekend door de verschuiving van bedragen tussen spaarrekeningen en termijndeposito's. De laatstgenoemde vielen niet onder de spaargelddefinitie. In 1978 is de definitie aangepast; vanaf toen zijn in de spaartegoeden ook de particuliere termijndeposito's tot f 500.000 begrepen. Sinds 1978 wordt de ontwikkeling van de spaartegoeden dus niet meer vertekend door de verschuiving tussen de genoemde spaarvormen.

De spaaraanwas in de tweede helft van de jaren zeventig was, ook historisch gezien, aanzienlijk. De stijging van de verkoopopbrengsten van bestaande woningen, alsmede een door de minder gunstige economische ontwikkeling optredende verschuiving van de beleggingsvoorkeur van gezinnen van effecten naar spaarrekeningen speelde hierbij een grote rol.

In de volgende periode van vijf jaar werden de mutaties in de totale bankbesparingen voor meer dan de helft bepaald door de bijgeschreven rente. In 1983 was zelfs sprake van een groot negatief spaarverschil, hetgeen voornamelijk werd veroorzaakt door de zuigkracht van staatsobligaties op de spaargelden. Vanaf 1984 begonnen de besparingen van gezinnen bij de banken weer aan een opwaartse groeibeweging. Aan deze ontwikkeling kwam vorig jaar een einde.

De ontwikkeling in 1987

Mede naar aanleiding van een rentesteeekproef van het CBS, waaruit bleek dat jaarlijks zo'n f 1,5 mrd. aan belastbare rente-ontvangsten werd verzweven voor de fiscus, werd eind 1986 door het Ministerie van Financiën in de nota *Uitvoering van de financiële taakstelling ten aanzien van fraudebestrijding in de fiscale sfeer*, tot verruiming van de verplichting tot informatievoorziening door het bankwezen aan de belastingdienst inzake de rentebetalingen besloten. Dit was één van de drie maatregelen om te voldoen aan het in het Regeerakkoord gestelde doel in de periode tot en met 1990 structureel f 1 mrd. extra aan belastingopbrengsten te

realiseren. Op 1 juli 1987 vond door het ministerie de daadwerkelijke aankondiging van de maatregelen plaats.

Gedurende de eerste helft van 1987 was, ten opzichte van de overeenkomstige periode een jaar eerder, reeds sprake van een enigszins achterblijvende spaargeldontwikkeling. Kennelijk werd er toen al geanticipeerd op de aankondiging van de beleidsmaatregelen inzake rente-inkomsten.

Na de bekendmaking van de fiscale informatieplicht begin juli deed zich tot eind vorig jaar maandelijks een forse ontsparing voor. Aanvankelijk werd nog verwacht dat deze ontwikkeling slechts tijdelijk zou zijn, mede samenhangend met de vakanties. In het verdere verloop van het jaar versterkte de ingezette beweging zich echter. De beslissing van de Minister van Financiën in oktober, dat een rentevrijstelling van maximaal f 500 per kind en afschaffing van de saldering van ontvangen met betaalde hypotheekrente reeds met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 1987 zouden gelden, kon het tij niet meer doen keren. In het laatste kwartaal van vorig jaar was zelfs sprake van een aanzienlijk ongunstiger spaargeldontwikkeling dan in het derde kwartaal. In december beliepen de netto opvragingen maar liefst f 1,6 mrd., ofte wel het hoogste bedrag dat ooit in een maand netto aan spaargeld werd onttrokken aan het bankwezen.

Voor het jaar als geheel resulteerde een negatief spaarverschil van f 3,7 mrd. Dank zij de rentebijdriving van f 5,1 mrd. kon toch nog een positief spaarsaldo van f 1,4 mrd. worden geregistreerd, waardoor het totale spaartegoed ultimo 1987 op bijna f 152 mrd. uitkwam.

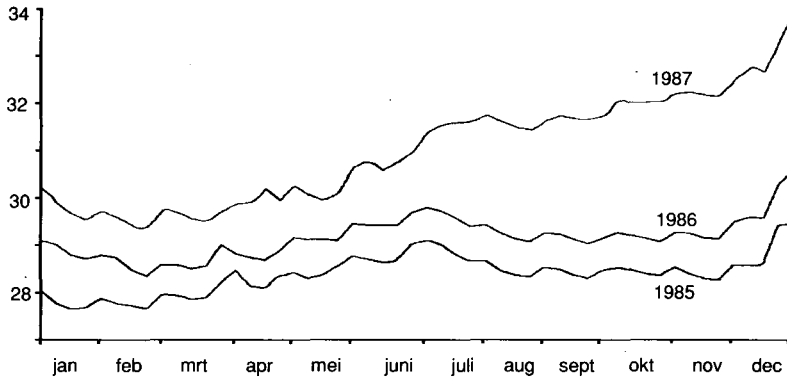
De netto opvragingen van f 3,7 mrd. in 1987 staan tegenover netto inleggingen van f 2,3 mrd. in 1986. Hieruit volgt dat in 1987 de ontwikkeling f 6 mrd. ongunstiger was dan in het daaraan voorafgaande jaar. Als de achterliggende bruto stromen in ogenschouw worden genomen, blijkt dat vorig jaar in totaal f 2,5 mrd. meer werd ingelegd en f 8,5 mrd. meer werd opgevraagd dan in 1986.

Tabel. Ontwikkeling spaartegoeden, in mln. gld.

Jaar	Toeneming spaartegoed (gem. per jaar)	waarvan: spaarverschil	rente-bijdr.
1970-1974	4.013	2.112	1.901
1975-1979	10.710	6.636	4.074
1980-1984	7.321	1.843	5.478
1985 ^a	5.858	849	5.009
1986	7.444	2.315	5.129
1987	1.406	-3.727	5.133

a. In verband met een definitie-aanpassing zijn de gegevens vanaf 1985 niet geheel vergelijkbaar met die in voorgaande jaren. Vanaf 1985 bestaan de spaargegevens alleen uit tegoeden van ingezetenen, zowel in guldens als in vreemde valuta; voorts bevatten ze de werkelijk bijgeschreven rente. Vóór 1985 behoorden tot de spaartegoeden ook de tegoeden van niet-ingezetenen (in guldens) en bevatten de cijfers een toegerekende rente. Bron: CBS.

1. Zie ook het *Economisch Kwartaalbericht 1988/1* van de Stafgroep Economisch Onderzoek, Rabobank Nederland.

De ontwikkeling van de koopkracht, de particuliere bestedingen en de consumptieve kredietverlening waren vorig jaar zodanig dat bij afwezigheid van de renterenseigneringsmaatregelen een overeenkomstige spaargeldontwikkeling als in 1986 kon worden verwacht. Gegeven de feitelijke ontwikkeling kan hieruit dus worden afgeleid dat vorig jaar zo'n f 6 mrd. aan spaargeld aan het bankwezen is onthouden of onttrokken.

Uit het verloop van de bankbiljetten-circulatie kan worden geconcludeerd dat een groot gedeelte van het (potentiële) spaargeld in de oude sok is terechtgekomen. Vanaf juli is het aantal bankbiljetten in omloop namelijk aanzienlijk gestegen, zoals de figuur laat zien. Weliswaar komen er elk jaar in de zomermaanden meer bankbiljetten in omloop in verband met de vakanties, maar na enige weken keren die dan doorgaans weer terug bij de Nederlandse Bank. Daarna is dan meestal weer sprake van een normaal weekpatroon, zij het op een wat hoger niveau. Vorig jaar deed dit laatste zich echter niet voor; een gedeelte van het extra aantal bankbiljetten in omloop keerde niet terug en werd dus in contanten aangehouden. In de figuur is duidelijk te zien dat de extra groei in de tweede helft van het jaar, vergeleken met dezelfde periode van 1986, steeds groter werd. Op het einde van 1987 was de groei zelfs 10% ten opzichte van eind 1986. Het nationale inkomen, dat als indicator voor de trendmatige ontwikkeling van de bankbiljettenuitgifte kan worden beschouwd, kende vorig jaar slechts een marginale stijging. Hieruit kan worden afgeleid dat vorig jaar zo'n f 2,5 mrd. aan (spaar)geld uiteindelijk in de oude sok is verdwenen.

Voorts zijn door particulieren eind oktober en in november als reactie op de val van de beurskoersen aanzienlijke aankooporders voor effecten geplaatst die gedeeltelijk werden gefinancierd met spaargeld. Bovendien was in het vierde kwartaal, en dan met name in december, sprake van een sterker con-

sumptiepatroon dan op basis van de ontwikkeling in de eerste drie kwartalen en rekening houdend met seizoensinvloeden mocht worden verwacht. Een en ander leidt tot de raming, dat vorig jaar ongeveer f 1,5 mrd. aan (potentieel) spaargeld is aangewend voor aandelen en consumptie samen.

Uit het voorgaande kan worden afgeleid, dat van het aan het bankwezen onthouden of onttrokken spaargeld circa f 2 mrd. naar het buitenland is gebracht. Een indicatie voor de plausibiliteit van dit cijfer vormt de stijging van de netto uitvoer van kort particulier kapitaal in het derde kwartaal, waarvan volgens de Nederlandsche Bank een aanzienlijk deel in verband stond met de fiscale informatieplicht van banken². Naar verwachting heeft deze ontwikkeling zich in het vierde kwartaal voortgezet.

Tot slot

De maatregelen inzake de fiscale informatieplicht van banken hebben in de tweede helft van vorig jaar bij het publiek 'schrikreacties' uitgelokt die resulteerden in een omvangrijke afvloeiing van spaarmiddelen. De maatregelen met betrekking tot de rente-inkomsten, te weten de verhoging van de vrijstelling, de afschaffing van de saldering met betaalde hypotheekrente, alsmede de versoepeling van het navorderingsbeleid, zullen waarschijnlijk leiden tot enig herstel van de spaarmiddelengroei van de banken. Daarbij moet niet worden uitgesloten dat het grootste gedeelte van het spaargeld dat vorig jaar in de oude sok is gestopt, dit jaar reeds de weg naar de diverse spaarvormen bij het bankwezen weer weet te vinden.

Annemarie Rijkers

Werkzaam bij de Stafgroep Economisch Onderzoek van Rabobank Nederland. Dit artikel is geschreven op persoonlijke titel.

2. De Nederlandsche Bank, *Kwartaalbericht 1987/3*, blz. 8.

H.J. Docter en C.T.M. Stokman: Het innovatieproces; een stapsgewijze benadering. Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf, Zoetermeer, 1988.

M.J. Huiskamp: Ondernemingsstrategie en arbeidsverhoudingen. Research memorandum 1987-46, Economische Faculteit, Vrije Universiteit, Amsterdam, 1987.

H. Visser: Austrian thinking on international economics. Research memorandum 1988-1, Economische Faculteit, Vrije Universiteit, Amsterdam, 1988.

L.J.J. van Eekelen: De invloed van de schulden crisis op de solvabiliteit van twaalf zeer grote banken in de Verenigde Staten. Research memorandum 1987-43, Economische Faculteit, Vrije Universiteit, Amsterdam, 1987.

P. van Dijck en E. Hoogteijling: The syndrome of protectionism and the prospects for trade liberalisation in developing countries. Research memorandum 1987-56, Economische Faculteit, Vrije Universiteit, Amsterdam, 1987.

P. van Dijck: Towards a global system of trade preferences among developing countries. Research memorandum 1987-55, Economische Faculteit, Vrije Universiteit, Amsterdam.

J.G. Knol en B. Kee: Economic reality; the problem of the relation between economic science and reality. Research memorandum 1987-45, Economische Faculteit, Vrije Universiteit, Amsterdam, 1987.

C.L.J. van der Meer, S. Yamada en F. Egaitso: Productivity and income in dairy farming in Japan and the Netherlands in 1983/84. Research memorandum nr. 230, Instituut voor Economisch Onderzoek, Rijksuniversiteit Groningen, 1987.

R.P.B. van der Laan Bouma: Ondernemingsvormen in Denemarken. Rapport 8606, Centrum voor Bedrijfs-economisch Onderzoek, Erasmus Universiteit Rotterdam, 1987.

H. Schaffers: Experimental financial decision making; theory and methods. Rapport 8619, Centrum voor Economisch Onderzoek, Erasmus Universiteit Rotterdam, 1986.